

Pidu sinus eneses, isegi kui ise ei taha

P. I. FILIMONOV

Tapa riik eneses.

Jegor Letov

Minu essee epigraaf pärineb Jegor Letovi laulu „Riik” („Государство”) refräänist. Kuulasin seda kunagi teismelisena ning juurdlesin riigi olemasolu, mõtte ja institutsiooni üle. Ei saa küll öelda, et olin juba noorpõlves mingi anarhist või muu individualist. Ei saa seda ka tänapäeval väita, vähemalt anarhismi osas. Individualismist minu puhul siiski rääkida võib ja vist isegi tasub. Kui ma viitsin end sellest vaatevinklist analüüsida, tuleb iga kord välja, et olen ideoloogiliselt antiideoloogiline olend, kes õigupoolest üleüldse mingit ideoloogiat ei poolda. Ähmaselt tähendab see, et ma eriti ei soovi riigiga seotud olla, seda mitte mingis mõttes. Kuid seejuures olen ma seaduskuulekas inimene, mässama riigi vastu kunagi ei hakka – kui see on juba olemas, siis olgu, kuid minu suhtes võimalikult paralleelmaailmas.

Laulus aga lauldakse umbes sellest, et iga inimese sees on monstrum ja et selleks, et saavutada tõeline vabadus, peab koletisest lahti saama. Kuid selle koletise olemust ei kirjeldata üldse. Ta lihtsalt on. Nagu Letovile üldse omane, on tema laulusõnad tõlgendusteks avatud. Mina tõlgendan neid sedamoodi, et inimeses on alati midagi freudistliku superego laadset, kes teab, kuidas peab elama, käituma, mida kõlbab suvalises olukorras teha ja mida ei kõlba. Ja kui teda kuulata ja täita tema käsked, siis jäädki oma sisemise riigi küünte vahele ning kaotad sinna oma vabaduse, oma tõelise isiku, oma siiruse ja vahetuse. Selle vastu olen ma alati nii või teisiti võidelnud, ehkki mõnede mööndustega loomulikult. Esiteks, igäihe vabadus lõpeb paraku seal, kus algab teisele inimesele kahjutegemine ehk, nagu välja tuleb,

seadusi peab täitma, vähemalt selliseid, mis on suunatud isiku heaolu kaitsmisele. Kas või puhtalt hirmutunde pärast: kui minu vabadus ütleb mulle, et võin varastada teiselt inimeselt asja, mis mulle parasjagu meeldib ja mida mul enesel pole, siis ei ole ju mingit garantiid, et sama ei juhtu minu endaga juba ohvri positsioonis. Tõsisematest kuritegudest rääkimata. Need näited on, tõsi, banaalsed, kuid paraku on elu ise sageli banaalsemgi: suhtumisega „mina kannatan, kannatage ka teie”. Teiseks, paratamatult rahunen vanemaks saades maha, seda jällegi puhtalt selle sõna olmelises tähenduses. Eriti ei taha enam mingeid käitumisrevolutsioone teha, ei taha inimestele näidata „kuidas peaks”, ei taha pahandusi ega skandaale tekitada. Lõppude lõpuks, kes ma selline olen, et kedagi õpetada? Kui tal on mugav käituda sedasi, kuidas ühiskond ühes või teises olukorras ette kirjutab, käitugu siis. Ka see on valikuvõimalus. Mul endalgi on enamikus olukordades mugav olla konformistlik ja täiesti ühiskonnasõbralik.

See kõik on loomulikult vaid sissejuhatuseks teemasse. Letov oli nimelt punkar, mina pigem mitte, vahest ainult teoorias, nii et päriselt selle laulu eeskujul käituda ei saaks mina kunagi.

Laul kestab ju ainult paar minutit, minu vanemad kasvasid aga mind aastaid ja ongi kujundanud minust sellise seaduskuuleka probleemivältija, nagu ma praegu olen.

Kahtlustan, et mult oodatakse pisut muud. Kui mult küsitakse, mis on Eesti riigi mõte, tahetakse arvatavasti hoopis teada, kuidas ma elan muulasena Eesti riigis, mida see mulle tähendab ja kui lojaalne ma olen. Võib-olla on see tõlgendus vaid mu enda demonite projektsioon välismaailma, kuid ma ei saa kuidagi sellest mõttest lahti. Niisiis: elan hästi, tõsi küll, mitte riigis, vaid siin maailmas, sellel territooriumil, kus juhtumisi tegutseb ka Eesti riik. Endiselt üritan sellesse koletise asjasse mitte sekkuda ning oma elu kuidagi nii korraldada, et monstrumgi minu ellu võimalikult vähe sekkuks. Asi ei ole konkreetselt Eesti riigis, vaid, ütlen teistmoodi, võtmesõnaks ei ole selles konstruktsioonis mitte „Eesti”, vaid hoopis „riik”. Ausalt – riike ma ei armasta. Ükskõik, milliseid. Riik on mulle alati midagi ebameeldivat, mis

ei lase tavalisel inimesel rahulikult elada. Riik tahab meilt alati midagi. Tahab, et me läheme sõjaväkke, tahab, et me maksame talle teatud summa oma tuludest. Nagu kirjutas kunagi Jossif Brodski: „Vähe sellest, et tuleb elada, pead veel ka igakuiselt maksma selle eest.” Mida see riik meile kõikide nende ohvrite eest vastutasuks annab? Ei midagi erilist. *À la* kaitseteenust nii välisagressiooni kui ka sisekuriteo vastu ning *à la* pensioni vanas eas või jõuetuse puhul. Vähemalt mulle midagi muud pähe ei tule. Seegi vähenegi on kahtlane.

Vaadake – selle võimaliku välisagressiooni puhul –, esiteks: kas te tõesti usute, et meie riik, selline, milline ta on, on võimeline meid kaitsma? Ja teiseks: igasugune välisagressioon on suunatud jälle tema, riigi pihta. See on riikide omavaheline asi, mina saan ainult valida poole ning loomulikult valin ma oma riigi poole, sest sellega on meil tahes-tahtmata kujunenud mingisugune sümbioos, kooselu, ja kujunenud on see juba aastate vältel, s.t sisuliselt kogu minu elu vältel (õigemini olen antud juhul mina Eesti riigist, sellest uuest Eesti riigist, vanem). Olen juba Eesti riigiga kohanenud nii palju, kui see kohanemine üldse võimalik on. Võimaliku uue riigiga, olgu ta agressor või sõbralik allaneelaja, tuleks mul uuesti kohanema hakata ning loomuliku laiskuse tõttu ei taha ma seda teha. Elus on meeldivamaid asju.

Ühesõnaga – riik ei ole üks mu vanematest, et mina seda tingimusteta armastaksin. Minu armastus riigi vastu tuleks välja teenida, riik aga ei hooli isiklikult minust ega viitsi minuga midagi ette võtta. Selles suhtes illusioone luua ei saagi: riik on selline, kuidas öelda, liiga üldine nähtus, nagu müüja nõukogudeaegses lihaosakonnas – „teid on palju, mina üksi”.

Kui päris aus olla, siis on Eesti riik mu vastu olnud üsna leebe. Igapäevast palka teenin ma riigiasutuses. Vanglas olen küll olnud kaks korda, kuid hoopis külalisesinejana – selline täiesti omalaadne kogemus. Isegi sõjaväes pole ma teeninud, sest astusin ülikooli aastal 1993 ning tol ajal oli mingi segane seadus, et see, kes astus ülikooli, läks kohe reservi. Maksimaalset võimu minu üle või, mis võimu, maksimaalset sekkumist minu ellu näitas Eesti riik kaitseministeeriumi näol just siis – aastal 1994, kui mälu mind ei peta –, kui mind kaitseväge

komisjoni kutsus, et anda see „valge pilet”, millest mina seaduste mittelugejana teadlik ei olnud. Teadmatuse tõttu närveerisin, kuna ei osanud soovi teenida riigi kasuks sõjaväes kuidagi endast üles leida. Kui ma närveerin, kipun ma aga liialt nalja viskama. Võib-olla ei ole see üldse närveerimisega seotud, äkki see on lihtsalt mu iseloomu üks jooni, ei tea.

Sõjaväekomisjonis võtsid mind vastu kaks, ütleme, vanimas keskeas naisterahvast, kes hakkasid mulle esitama küsimusi, mis tundusid mulle ausalt öeldes tobedad. Näiteks küsis üks mu käest, mis on mu mütsi suurus. Okei, arusaadav, riik tahab mulle vormimütsi tagada, kuid ma ei tea oma suurust. No vot ei tea ja kõik. Siia maani ei tea. Isegi oletada ei oska, isegi teoreetiliselt ei oska pakkuda, kuidas neid suurusi tähistatakse. Kas S, M, L ja XL? Või numbriliselt? Ja kui, siis mis järgus need numbrid on?

Seda ma riigile ütlesingi, mille peale ta ärritus. Õnneks ei saanud riik tol ajal seadusele vastu hakata, nii et ma jäingi sügavasse reservi. Ja see kohtumine ongi seni mu ainus tihe kokkupuude Eesti riigiga (nii nagu mina seda ette kujutan). Sest – ja see on väga oluline koht, kui olete siia maani lugenud ega ole ajalehte puruks rebinud ega mind ära neednud reeturi, viienda kolonni esindaja ja vene pätina – ma nimelt teen vahet riigi ja maa vahel. Selles ei ole midagi erilist, seda teevad paljud inimesed, kuid on ka niisuguseid, ja millegipärast just siin kodukandis on neid üllatavalt palju, kes sellist vahet ei tee ega taha ka teistele selleks luba anda. Eks ole see ka arusaadav, ajaloolistel põhjustel on eestlastele just nende enda riik ülitähtis, kuid, palun vabandust, minu seisukohta see ei muuda. Riik on pigem see seesmine bürokraatlik karkass, mis hoiab seda maad tervikuna, iseseisvana. Täiesti võimalik, et ilma selleta ei oleks seda maad kui sellist üldse olemas – ma ei vaidle vastu. Seejuures ei ole ega saagi see karkass olla paindlik, ajakohane, suhtlemises meeldivalt pehme ja karvane. Sest kondid ei suhtle. Oma jäikuse tõttu on nad ka haprad. Igatahes, kui Eesti maa oleks võimalik ilma (Eesti) riigita, oleksin mina tuhat korda õnnelikum. Noh, okei, piltlikult öeldes. Ega ma liiga palju sellest ka mõtle.

Kui siiski püüda vastata küsimusele Eesti riigi mõtte kohta lühidalt ja seejuures nii, nagu see koletisest riik nõuab ja kuulda tahab, siis minu ametlik vastus on siin: Eesti riigi mõte on selles, et säiliks Eesti maa, hoida seda kuidagi üheskoos, et see ei laguneks, ei kustuks, ei kaoks ära. Et see liiga paatoslik ei kõlaks, võiks „maa” asendada „kultuuriruumiga” või siis lihtsalt „ruumiga”. Et siis säiliks Eesti ruum ning tingimata suure tähega (selle juurde ma tulen veel tagasi). Kui Eesti riik, koletislik, nagu kõik riigid üle maailma, saab selle funktsiooni täitmisega hakkama, ongi ta olemasolu minu meelest õigustatud.

See ei pööra ümber kõike, mida olen eespool öeldud. Riik ei ole selle tõttu meeldivam, kui täidab oma funktsiooni. Kui ta saab oma funktsiooniga hakkama, olen ma lihtsalt valmis teda välja kannatama. Siinjuures annan endale aru, et, esiteks on Eesti riigi monstroossus mõne teise, kas või ühe naaberriigiga võrreldes nagu lapse lalisemine presidendi kõne taustal. Eesti riik eriti ei keela ega karista, tegeleb pigem sellise euroopaliku bürokraatliku reguleerimisega. Teiseks, parafraseerides üht tuntud ütlust ühe tuntud poliitiku suust, ei kõlba minu arust see riik inimelu korraldusena küll kuskile, aga midagi paremat ka pakkuda ei ole. Selles mõttes ei saa optimistlik olla, sest ei ole üldse kuidagi tõenäoline, et minu elu lõpuni midagi uuemat ja vabamat pakutakse. Ehk siis kannatan ära, aga tingimusel, et riigi elu kulgeb minu omaga võimalikult paralleelselt, nagu juba öeldud, ja seda eukleidilises mõttes, s.t ristumata.

Lubasin tagasi tulla Eesti ruumi mõiste juurde. Ehk siis selle asja juurde, mille nimel olen nõus riigi ära kannatama. Selle all mõtlen ma sisuliselt oma kodu. Mina, nagu ka juba mainitud, olen nimelt äärmiselt individualist, mille pärast muidugi samuti kannatan, kuid olmetasandil. Võib-olla oleks võimalik mind kuidagi muuta, aga praegu ei räägi ma sellest.

Nii et selle äärmusliku individualisti seisukohalt on Eesti ruum see ruum, kus mina olen sündinud, kus mina olen kasvanud, kus mina igapäevaselt tegutsen. Kõik minu sõbrad, sugulased, tuttavad, armukesed. Kõik kohvikud ja pubid, kus ma käin, kontserdiväljakud, kinod ja teatrid, mida ma külastan, Maxima kodu lähedal, Apollo ja Rahva Raamat. Labori

pubi ja öise Tallinna taksojuhid oma suurepärase ja õudsete juttudega. A. Le Coq Arena, A. Le Coqi õlled, itaalia lemmikrestoran vanalinnas ning jälle vestlused sõpradega erinevatel teemadel erinevates seisundites. Kõik meie robinsonaadid, kõik meie *escapada*'d, kõik need lõpmatud mälu- ja närvimängud, mida me kas üheskoos või üksteisega mängime. Võimalus sõita Pärnusse Aleksandrile külla (isegi kui ei sõida, võimalus peab ju olema), võimalus sõita Narva teisele Aleksandrile külla. Võimalus hüpata sõprade autosse ja sõita Lätti. Toidud, mida ma poest ostan, riided, mille kohta mu *fashionista*'st sõber kipub viskama alandavaid kommentaare. Tekstid, mida ma kirjutan. Sotsiaalsed võrgustikud ja asotsiaalne käitumine. Mu eksnaine. Mõlemad mu eksnaised. Ja äkki tulevane ka. Kogu mu elu. Kõik, mis siin ümber minu toimub. Kõik, millest ma mõtlen, millest ma hoolin ja mida ma vihkan. Kõik see, vähemalt nii kaua, kui ma füüsiliselt Eestis viibin, on seotud Eesti ruumiga, Eesti kontekstiga. Selles suhtes see suur täht sõnas Eesti on tähtis, sest minu isiklikus Eesti ruumis viibib päris palju inimesi ja nähtusi, mille päritolu rahvuslikult ei ole eesti oma, kuid mis asuvad Eesti ruumis, on sinna sisse ehitatud. Sellel lihtsal põhjusel, et mina ise asun seal, ja kõik, mis minuga toimub, asub järelikult ka seal.

Ehk siis, heites kõik viisakusväljendid ja sissejuhatused eemale, vastan küsimusele teist korda, ülbelt, kuid siiralt. Eesti riigi mõte, Eesti riigi sisu seisneb selles, et mul isiklikult oleks mõnus, mugav ja huvitav siin (ja üleüldse) elada.

Pildiallkiri

Sõjaväekomisjonis võtsid mind vastu kaks, ütleme, vanimas keskeas naisterahvast, kes hakkasid mulle esitama küsimusi, mis tundusid mulle ausalt öeldes tobedad. Näiteks küsis üks mu käest, mis on mu mütsi suurus. Okei, arusaadav, riik tahab mulle vormimütsi tagada, kuid ma ei tea oma suurust. No vot ei tea ja kõik. Siia maani ei tea.